

U ovome promišljanju¹ dotaknut ćemo se pitanja o momentima i elementima kojima Crkva može osnažiti današnje obitelji? Često na završnom satu kolegija *Vjerski odgoj djece predškolske dobi* dajem studentima da napišu nekoliko elemenata za koje smatraju da su odlučujući za odgoj vjere u obitelji. Ove godine, nakon sažimanja rezultata, izabrali su pet elemenata: molitva (Sv. pismo), komunikacija, pomoć drugima, autentično svjedočenje roditelja i nedjeljna liturgija. No jesu li to jedini odlučujuću elementi koji mogu osnažiti obitelj na putu prenošenja i življenja vjere.? U radu ću izložiti koliko je obitelj Crkvi važna, zatim ćemo promišljati o čemu se sastoji odgoj u vjeri, na kraju ću ponuditi nekoliko smjernica glede župne strukture i organizacije župe koja direktno uvjetuje katehezu obitelji i obiteljsku evangelizaciju.

1. TKO JE SUVREMENA OBITELJ?

Teološki se radi o „intimnoj zajednici bračnoga života i bračne ljubavi” (GS 48)², koja ima „izvorno dostojanstvo ženidbenoga staleža” (GS 47), što je potvrđeno u mnogim koncilskim dokumentima kao npr. u: *Sacrosanctum concilium* 77.-78., *Lumen gentium* 35. i *Apostolicam actuositatem*, 11. Time Crkva pokazuje pastoralnu fokusiranost svoga poslanja dosljedno promičući obitelj kao ‘put Crkve’. Sveti Ivan Pavao II. obratio je obitelji posebnu pozornost kroz svoje kateheze o ljudskoj obitelji, Pismo obiteljima (*Gratissimam sane*) i nadasve apostolskom pobudnicom *Familia-*

¹ Predavanje održano prigodom dana života, Split, Bračno i obiteljsko savjetovalište, 2. veljače 2015.

² Koliko je tema „Brak i obitelji” važna za Crkvu pokazuje i činjenica da se njome bavi papa Franjo, koji je odlučio uspostaviti Biskupsku sinodu o braku i obitelji. Ona je planirana u dva dijela. Kao radna skupina već je održana i čiji su materijali objavljeni na temelju prikupljenih svjedočanstava i prijedloge biskupa i kao druga Opća redovita skupština, koja je održana 2015., a trebala bi dati operative smjernice za pastoral osobe i obitelji. Već objavljeni materijali III. izvanredne Biskupske sinode 2014., objavljen je *Instrumentum laboris: Pastoralni izazovi o obitelji u kontekstu evangelizacije*, koji se u broju 4 izravno poziva na nauk o braku i obitelji u *Gaudium et spes*.

ris consortio. U tim je dokumentima definirao i ponudio cjeloviti pogled na poziv na ljubav muškarca i žene; predložio je temeljne smjernice za pastoral obitelji i za prisutnost obitelji u društvu. Na osobit način, govoreći o bračnoj ljubavi (usp. *Familiaris consortio*, 13), opisao je način na koji bračni drugovi, u svojoj uzajamnoj ljubavi, primaju dar Kristova Duha i žive svoj poziv na svetost” (*Instrumentum laboris*, 5)³. Papa u miru, Benedikt XVI., u enciklici *Deus caritas est* kaže kako „brak utemeljen na isključivoj i konačnoj ljubavi postaje slika odnosa Boga s njegovim narodom i obratno: način na koji Bog ljubi postaje mjera ljudske ljubavi”. (*Deus caritas est*, 11).

372

Mnogi crkveni dokumenti do danas, počevši od GS br. 52, naglašavaju da se svi, tj. društvo i Crkva, trebaju brinuti oko promicanja dobra ženidbe i obitelji. Radi se o poslanju obitelji u društvu, gdje se promiče odgovorno roditeljstvo s naglaskom na odgoj djece⁴. U tomu procesu neizostavna je uloga oca za njihovu izgradnju te briga majke osobito za mladu djecu⁵.

Današnji su izazovi pred kojima se nalazi suvremena obitelj višebrojni: prezaposlenost žene, trajna poslovna neizvjesnost, suvremeni mediji, kultura „zgubidanstva” djece pred ekranima i drugi. Koliko je život obitelji složen, svjestan je i papa Franjo koji je pokrenuo sinode o obitelji te iznjedrio važan dokument za potporu obiteljskog života „*Amoris laetitia*” i tvrdi kako u katehezi obitelji: „Trebalo bi dobro uzeti u obzir potrebe i očekivanja obitelji koje su u svakodnevnom životu mjesta rasta, konkretnog i bitnog prenošenja kreposti koje oblikuju život (..) odgoj, (koji) je postao

³ „Relatio synodi” Treće izvanredne opće biskupske sinode (5. – 19. listopada 2014.), „Pastoralni izazovi vezani uz obitelj u kontekstu evangelizacije”, (18. 10. 2014.), http://www.dubrovačka-biskupija.hr/portal/index.php?option=com_k2&view=item&id=2760:cijeli-dokument-s-izvanredne-biskupske-sinode-obitelji&Itemid=467 (21. 2. 2015.)

⁴ Alojzije Čondić, u: *Služba Božja*, str. 290. Temom braka i obitelji, a u duhu nove evangelizacije, također se bavi papa Franjo, koji je odlučio uspostaviti za Biskupsku sinodu o braku i obitelji radni itinerarij podijeljen u dvije etape: prva je Opća izvanredna skupština održana od 5. do 19. listopada 2014. u Rimu, a koja je nastojala precizirati „status questionis” na temelju prikupljenih svjedočanstava i prijedloge biskupa i druga Opća redovita skupština, koja je održana 2015., a trebala bi dati operativne smjernice za pastoral osobe i obitelji. Za III. izvanrednu Biskupsku sinodu 2014., objavljen je *Instrumentum laboris: Pastoralni izazovi o obitelji u kontekstu evangelizacije*, koji se u broju 4 izravno poziva na nauk o braku i obitelji u *Gaudium et spes*.

⁵ Alojzije Čondić, u: *Služba Božja*, str. 278.

zahtjevniji i složeniji zbog aktualne kulturne stvarnosti i velikog utjecaja medija.”⁶

Današnje su obitelji izložene višebrojnim kulturno-socijalnim i posebice vrijednosnim promjenama kao i njihovim stilovima obiteljskog života, vrijednosnim kategorijama koje se pridaju slobodnom vremenu kao i nizu promijenjenih okolnosti kojima su izložene, a koje bitno utječu na život članova obitelji pa posljedično i na obiteljski odgoj u vjeri.

Većina dokumenata u hrvatskoj periodici proteklih dvadesetak godina koji pišu o obitelji ističe kategorije „odnos”, „zajedništvo” i „komunikacija” kao one koja se uče u obitelji koje su pretpostavke za odgoj vjere. No, ipak, ne može se govoriti o sistematičnome, projektnom ili složenijem suvremenom religijsko-pedagoškom i teološko-katehetskom elaboriranju i razumijevanju kategorija osobe, odnosa i zajedništva u susretu s današnjim mentalitetom. Na području praktične teologije ovo je žarišno pitanje koje nikako ne bi smjelo ostati marginalizirano i tabuizirano, osobito ne nakon dokumenta *Amoris laetitia*.

Tema komunikacije unutar obitelji i katehetske komunikacije s obiteljima teološki je i religiozno-pedagoški iznimno bitna za odgoj vjere, istovjetno kao i tema odnosa. Radi se o teološkim kategorijama, jer je odnos prema bližnjemu nerazdvojiv od odnosa prema Bogu. Ovu tezu potvrđuje i najnovije veliko njemačko istraživanje euharistijske kateheze. Radi se o istraživanju 1500 njemačkih obitelji i njihovih prvopričesnika: Oni roditelji i prvopričesnici koji su uspostavili dobar odnos i komunikaciju s katehetom (koji i međusobno imaju dobru komunikaciju i odnos), kvalitetnije su se pripremali za euharistiju, motiviranije i ostvarili su dublji odnos s vjerom i Crkvom. Prema tome, ako i jedna, onda ova tema zaslužuje ozbiljnu religijsko-pedagošku i katehetsku elaboraciju.

Polazeći od novozavjetnih temelja da se evangelizacija ne svodi samo na prenošenje neke informacije, nego se odnosi i na usvajanje načina života navjestitelja, možemo reći da je odgoj vjere više učenje kulture življenja na temelju evanđelja nego učenje samih sadržaja vjere. U središtu se kršćanskog života obitelji kao kršćanske zajednice nalaze tri novozavjetna elementa: molitva, lomljenje kruha (euharistija) i služenje bližnjemu.

⁶ „Relatio synodi” Treće izvanredne opće biskupske sinode (5. – 19. listopada 2014.), „Pastoralni izazovi vezani uz obitelj u kontekstu evangelizacije”, br. 60.

Radovi u hrvatskoj teološkoj periodici u posljednjih dvadesetak godina⁷ kada pišu o obitelji najčešće fokusiraju Božju riječ kao izvor života za obitelj⁸, čemu se pridružuje nedjeljna euharistija⁹ i marijanska pobožnost. Molitva je kategorizirana kao najvažniji i ključni dio obiteljske duhovnosti. Nažalost, samo dva članka pišu o molitvi u obitelji. Duhovnost se gradi od temeljnog povjerenja i toplog odnosa prema majci i ocu, no tek dva-tri rada (Štengl, Nikić, Parlov) pišu o duhovnosti obitelji. Nadalje, duhovni je život utemeljen na vjerskom iskustvu koje treba promicati (Šimunović, Ančić), a i prema Relatio synodi treba više vrednovati u duhovnoj izgradnji¹⁰.

2. PRETPOSTAVKE I PERSPEKTIVE U OSNAŽIVANJU OBITELJI

Unutar hrvatske periodike postoji niz tema koje obrađuju kontekst prenošenja vjere te se odnose na župnu zajednicu i njezine strukture nastojeći istaknuti njihovu komplementarnost i nužnost promjene pastoralne paradigme ako se žele fokusirati na katehezu u obitelji i s njom. Tako npr. tema koja se ponavlja u nekoliko časopisa odnosi se na nužnu suradnju laika i zaređenih službenika u zajednici. Prema periodici, postaju razvidnim potrebe za kvalitetnim suradničkim odnosima među njima¹¹.

⁷ Jadranka Garmaz, *Odgoj vjere u obitelji prema hrvatskoj teološkoj periodici od 1994. do 2014. godine*. U: *Bogoslovska smotra*, 85 (2015.), br. 3, str. 841–853.

⁸ Relatio synodi br. 34. Božja je riječ izvor života i duhovnosti za obitelj. Cjelokupni obiteljski pastoral mora dopustiti da ga iznutra grade i oblikuju članovi domaće Crkve kroz molitveno čitanje i čitanje Svetog pisma u crkvenoj zajednici. Božja riječ nije samo radosna vijest za privatni život pojedinca, već i kriterij za prosuđivanje i svjetlo za raspoznavanje različitih izazova s kojima se suočavaju ženidbeni drugovi i obitelji.

⁹ Ivančić, K., Mijatović, Jadranka Garmaz, *Euharistija i obitelj u svjetlu kateheze*, u: *Služba Božja*, 52 (2012.), br. 2, str. 210–238.

¹⁰ Relatio synodi br. 35. Istodobno su mnogi sinodski oci inzistirali na pozitivnijem pristupu bogatstvima različitih vjerskih iskustava, ne prešućujući teškoće. U tim različitim religioznim stvarnostima i u velikoj kulturnoj raznolikosti koja karakterizira narode uputno je cijeniti najprije pozitivne mogućnosti i u njihovu svjetlu ocjenjivati ograničenja i nedostatke.

¹¹ Relatio synodi, br. 61. Crkva obavlja dragocjenu ulogu potpore obiteljima, polazeći od kršćanske inicijacije, kroz zajednice koje prihvaćaju. Od njih se traži da, danas više nego jučer, u složenim kao i u redovitim situacijama, pružaju pomoć roditeljima u njihovu odgojnom nastojanju, prateći djecu i mlade u njihovu rastu kroz personalizirane programe koji uvode u puni smisao života i pobuđuju izbore i odgovornosti, življene u svjetlu evanđelja. Marija, u svojoj nježnosti, milosrđu, majčinskoj osjećajnosti može utažiti glad za čovjekoljubljem

Za oblikovanje obiteljske kateheze potreban je novi lik župnika koordinatora kao i priprema stručnih animatora, odnosno voditelja obiteljskog pastoralna (npr. trajnih đakona), novog u sadržajima, metodi i žaru¹². Isto tako potrebna je i ponuda prikladnijih katehetskih i drugih materijala, i za klasične i za nove modele rada s obiteljima. Općenito se obiteljska kateheza treba odvijati s naglaskom na usmjerenosti sakramenta ženidbe k spasenju drugih, u obitelji, kršćanskoj zajednici i društvu. Pritom je nužno razmišljati o iznalaženju novih načina djelovanja u kojima će obitelj sve više postajati protagonist obiteljskog pastoralna u životu i djelovanju Crkve. Posebna se pozornost posvećuje formiranju tzv. obiteljskih zajednica i njihovu okupljanju, također i u kućama. One mogu postati kvasac obnove obitelji i župne zajednice¹³. Veći broj autora smatra da je za to ponajprije nužno uspostaviti prikladne pastoralne strukture¹⁴, koje zahtijevaju sveobuhvatnu preobrazbu crkvenih zajednica.

ZAKLJUČAK

Među temama koje su neizostavno potrebne, svakako su one koje vode iniciranju i razvijanju obiteljsko-biografske kateheze, koje potiču religijsko-psihološka istraživanja u Hrvatskoj / EU s fokusom na odgoj vjere u obitelji¹⁵.

Perspektive koje periodika pruža mnogovrsne su: sa svim strukturama Crkva obiteljima mora biti oslonac i potpora, pomagati u njihovim duhovnim i društvenim potrebama, unijeti

i životom, zbog čega je zazivaju obitelji i kršćanski puk. Pastoral i marijanska pobožnost prikladno su polazište za naviještanje evanđelja obitelji.

¹² Kristovu dolasku prethodi dolazak njegovih navjestitelja, a opis njihove odjeće i hrane (Lk 10, 4.7) ističe važnost njihova načina života.

¹³ Jadranka Garmaz, Angelina Gašpar, *Interrelatedness of Religious Education and Family Analysed Through Key Terminology Extracted from Theological Texts // Focus on Family and Education / Elzbieta Osewska; Jozef Stala (ur.), Split: Crkva u svijetu, 2016., str. 151–164*

¹⁴ Nikola Vranješ, *Uzroci nevjere i krize vjere na našim prostorima*, Teološko-pastoralni tjedan za svećenike i redovnike Riječke metropolije, Rijeka, 24. rujna 2012., u: *Riječki teološki časopis*, 41 (2013.) br. 1-2., str. 128. „Utemeljujuće elemente aktivnoga pastoralnog djelovanja danas. Riječ je o poticajima koji su vezani za aktualiziranje deset teološko-pastoralnih tema: *actuosa participatio*, pripadnost Crkvi, organski značaj crkvenog zajedništva, aktivni katolički laikat, dijalog sa suvremenim društvom, pastoral kulture, stalno osuvremenjivanje pastoralna, poosobljeno pastoralno djelovanje, dragovoljstvo kao stil služenja i povezanost duhovnog i svakodnevnog života brojni drugi koncilski pastoralni poticaji i teme koje ovdje nismo dotaknuli.”

¹⁵ Usp. Hauf Joern, str. 275–276.

sadržaje u njihovo slobodno vrijeme, Krista predstaviti vjernim a Crkvu aktualnom, pomoći im da „plivaju uzvodno”.

U pokršćanskom su društvu kršćanski usmjerene obitelji previše upućene same na sebe i preopterećene osobito glede unutarobiteljskog prenošenja vjere, vjerske prakse i komunikacije vjere sa svim njihovim posljedicama nedostatak kvalitetnog osmišljavanja vremena, pluraliziranje svjetonazorskih uvjerenja i životnih stilova, nestajanje zajedničkog miljea). Stoga je potrebno stvarati prostore iskustva i mogućnosti za susrete za kreativni dijalog među ljudima i njihovim pluralnim životnim iskustvima, tj. tumačenjima tih iskustava – u živom sučeljavanju s porukom evanđelja uz pomoć autentičnih svjedoka vjere.

Unatoč velikom utjecaju medija, ipak, najmoćniji odgojitelj naše djece nije televizija i drugi mediji, nije svijet potrošnje, nisu ideologije, nego su to, kako kaže H. von Hentig, životne laži odraslih. Jedan od temeljnih problema odgoja djece i mladih općenito, a osobito na području vjerskoga odgoja, leži u postojanju raskoraka između riječi roditelja / odgojitelja i njegova životnog primjera¹⁶. Zbog toga je nužno osnaživati roditelje na njihovu putu vjere te im sadržajno i vremenski izići ususret (organizirati aktivnosti u slobodno vrijeme djece i roditelja, popuniti godišnje odmore ponudama oratorija za djecu, igraonica za mlađu djecu i sl.).

Za onaj mali broj obitelji koje žele zajedništvo, „comunio” unutar crkvenih okvira jedva da postoje okviri za intenzivno katehetsko praćenje prema „subjektivaciji”. Zbog toga je potrebno napraviti sustavan projekt obiteljskog osnaživanja u području odgoja u vjeri. Štoviše, potrebno je da se župna kateheza kontinuirano uključi u biografske i situativne neuralgične točke pluralnoga obiteljskog života.

Na kraju recimo da današnja župna kateheza glede današnjih obitelji promašuje svoj krajnji cilj: pomoći pri uređenju života na temelju vjere, ako, u prvom redu, ne podupire realno postojeće obitelji u njihovim svagdanjim i obiteljsko-biografskim situacijama, da bi njihov obiteljski život fragmentarno uspio utoliko što se obitelj kao obitelj usmjeri na Božji poziv i zahtjev za stilom života koji iz njege proizlazi.

To je zadaća obiteljskog pastoral i kateheze obitelji: biti podrška, pomoć, pratnja obitelji na njezinu putu.

¹⁶ Ružica Razum, *Prema novome govoru vjere*, u: *Bogoslovska smotra*, 3 (2011.), str. 664.